

ROZŠIROVANIE EDUKAČNÝCH KOMPETENCIÍ PEDAGOGICKÝCH PRACOVNÍKOV

Šebeň Vladimír

Prešovská univerzita v Prešove, Fakulta humanitných a prírodných vied, Katedra fyziky, SR

Resumé

Autor vo svojom príspevku prezentuje zámery, ciele a výsledky riešenia projektu KEGA . 3/4114/06 „Rozširovanie edukačných kompetencií pedagogických pracovníkov“, ktorý spolu so svojimi spolupracovníkmi riešili v období rokov 2006-2008. V príspevku sú uvedené najvýznamnejšie výstupy z riešenia projektu.

Abstract

Intentions, objectives and results of the research project KEGA 3/4114/06 „Extension of pedagogical staff educational competencies“, are described in the paper by its author. A team of collaborators was working on the project in 2006-2008. The most important outcomes of the project are presented.

1 Úvod

V odbornej i populárnej literatúre je 21. storočie často stručne a viac či menej výstižne označované ako storočie poznania, storočie moderných informačných technológií, humanizácie a vedy, storočie génových manipulácií, storočie globalizácie a pod. Orientácia na vedomostnú ekonomiku vedie k hľadaniu takých edukačných technológií, ktoré by v rozhodujúcej miere ovplyvnili vzdelanostnú úroveň spoločnosti. Rozvoj kľúčových kompetencií v spoločnosti založenej na vedomostiach je podmienený zlepšením kvality a efektivity vzdelávacích systémov. Búrlivý rozvoj jednotlivých vedeckých systémov vedie zákonite k prestavbe didaktických systémov, k vytváraniu nových vzdelávacích programov. Vzdelanie a s tým spojené osvojenie si príslušných profesijných kompetencií bude v 21. storočí rozhodujúcim determinantom uplatnenia sa mladého človeka v spoločnosti [2]. V súčasnosti čoraz väčšej miere narastá význam formálneho, ale aj neformálneho vzdelávania a výchovy. V našom príspevku sa mienime zamerať práve na problematiku neformálnej výchovy a vzdelávania, problematiku využívania voľného času žiakov, ako jedného najdôležitejších zdrojov ich osobnostného, spoločenského a ekonomického rozvoja [5].

Slovenské školstvo prechádza od roku 2005 obdobím, ktoré súvisí s realizovaným presunom kompetencií na samosprávu a zavedením normatívneho financovania na žiaka. Vzhľadom na negatívny demografický vývoj nastupuje do škôl čoraz menej žiakov, čo sa v konečnom dôsledku prejavuje v znížení dotácií a následnom rušení a zlučovaní škôl a školských zariadení. Nedostatočné financovanie školstva medzi iným taktiež spôsobuje, že atraktivita učiteľského povolania je napriek deklarovanému záujmu a čiastkovým opatreniam vládnych orgánov dlhodobo nízka. S uvedeným súvisí znížený záujem o učiteľské povolanie a odchod skúsených učiteľov a pedagogických pracovníkov zo školstva.

Záujem verejnosti o štúdium svojich detí na danej základnej či strednej škole v končenom dôsledku ovplyvňuje kvalita výchovno-vzdelávacieho procesu, jeho atraktivnosť a zaujímavosť, resp. podmienky za ktorých sa výchovno-vzdelávacia činnosť realizuje. Vzhľadom na pretrvávajúce problémy s financovaním základného a stredného školstva sa na našich školách v značnej miere rozšírili aktivity rôzneho druhu, ktoré majú dopomôcť k zvýšeniu záujmu verejnosti o tieto ustanovizne. Jednou z nich je masívne rozšírenie ponuky rôznych záujmových a krúžkových činností. Je reálnym faktom, že na vedení týchto záujmových a krúžkových aktivít sa často podieľajú aj učители, resp. iní pedagogickí

pracovníci, ktorí počas svojho štúdia nezískali potrebné kompetencie. Systematická príprava budúcich učiteľov na prácu so svojimi žiakmi v rámci mimoškolských záujmových činností je aj v súčasnosti na vysokých školách skôr výnimkou. Činnosť takto vedených krúžkov je preto často charakterizovaná živelnosťou, náhodnosťou, formálnosťou, nekvalifikovanou organizáciou a realizáciou mimoškolských foriem práce. Napriek uvedenému sme presvedčení, že rôzne druhy mimoškolských foriem práce prispievajú k racionálnemu využitiu voľného času mládeže, k jej zdravému rozvoju, k prirodzenému rozvíjaniu jej záujmov, k formovaniu pozitívneho vzťahu k budúcemu povolaniu.

Riešitelia projektu KEGA č. 3/4114/06 „Rozširovanie edukačných kompetencií pedagogických pracovníkov“ sa zamerali na problematiku zefektívnenia práce pedagogických pracovníkov, pôsobiacich v záujmových krúžkoch pri vzdelávacích inštitúciách. Jedným zo zámerov predkladaného projektu bola príprava pedagogických pracovníkov na prácu v krúžkoch, kurzoch a iných voľnočasových aktivitách organizovaných školskými a mimoškolskými vzdelávacími inštitúciami. Sme presvedčení, že efektívna realizácia záujmovej krúžkovej činnosti je podmienená primeranou kvalifikačnou úrovňou pedagogických pracovníkov zodpovedajúcich za ich priebeh. Uvedený zámer tak reagoval na zavedenie normatívneho systému financovania regionálneho školstva vyplývajúceho z programového vyhlásenia vlády SR.

Cieľom nášho projektu bolo poskytnúť cieľovej skupine požadovanú odbornú, metodickú a metodologickú podporu. Úspešnou realizáciou tohto projektu sme sa taktiež pokúsili participovať na vytváraní predpokladov pre naplnenie princípov projektu otvorenej školy. Medzi špecifické ciele projektu patrilo navrhnutie a vypracovanie učebných plánov pre prácu vybraných krúžkov, vypracovanie metodických príručiek so zameraním na krúžkovú činnosť v tlačenej a elektronickej interaktívnej forme, zrealizovanie priebežných a záverečných informačných workshopov, zameraných na prezentáciu vytvorených materiálov a sprostredkovanie informácií o nových trendoch v danej oblasti. Medzi ďalšie ciele projektu sme zaradili vytvorenie podmienok pre užšiu spoluprácu učiteľov v rámci regiónu Východného Slovenska; vytvorenie informačného systému, sprostredkujúceho výmenu informácií medzi účastníkmi projektu, funkčného prostredia na prezentáciu vlastnej práce, nápadov a návrhov spojených s inováciou činnosti krúžkov. K dôležitým cieľom projektu patrilo taktiež vytvorenie www stránok, umožňujúcich prezentáciu vytvorených materiálov v rámci projektu a mimo neho, ako aj rozpracovanie a prezentácia možností využitia informačno-komunikačných technológií pri realizácii krúžkovej činnosti.

2 Priebeh riešenia projektu

V prvom roku riešenia boli zrealizované dôležité prípravné činnosti, podmieňujúce úspešnosť jeho riešenia v nasledujúcom období. Boli upresnené jednotlivé etapy riešenia projektu, vymedzené konkrétne úlohy riešiteľov projektu, ako aj špecifikované nevyhnutné materiálové a prístrojové vybavenie potrebné pre dosiahnutie stanovených cieľov. K najhodnotnejším výstupom 1. roku riešenia projektu zaraďujeme experimentálne overovanie systémovej prípravy študentov na prácu v rámci voľno časových aktivít žiakov. Túto sme realizovali v podobe nepovinného učebného predmetu **Tvorba učebných pomôcok**, ktorý bol pokusne zaradený do učebného plánu študijného programu Fyzika. Účelom tohto predmetu je systémová príprava študentov na prácu v záujmových útvaroch už počas štúdia na vysokej škole. V akademickom roku 2006/2007 sme pristúpili k jeho experimentálnemu zaradeniu do učebného plánu. V súčasnosti sa už realizuje jeho výučba v plánovanom rozsahu.

Vďaka poskytnutým finančným prostriedkom sme pri zohľadnení platných predpisov zabezpečili potrebnú didaktickú a výpočtovú techniku, ako aj kancelársky materiál potrebný

pre úvodnú etapu riešenia projektu. V súlade so zámermi projektu riešitelia vypracovali a pedagogickej obci predložili 4 varianty anonymného dotazníka.

Študentom učiteľstva 1.- 4. boli v dňoch 13. a 15.11.2006 prezentované v rámci plánovaných workshopov námety a ukážky činnosti pre mimoškolskú záujmovú činnosť so zameraním na ľudové tradície a remeselnú činnosť. Cieľom workshopu, ktorý sa uskutočnil pod názvom „Tradičné remeselné činnosti pri výrobe a zdobení medovníkov“ v priestoroch katedry prírodovedných a technických disciplín Pedagogickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove bolo overenie opodstatnenosti zaradenia vybraných námetov činnosti do plánovanej metodologickej publikácie.

V priebehu úvodného roku riešenia projektu sme na www stránke katedry fyziky Fakulty humanitných a prírodných vied Prešovskej univerzity v Prešove uviedli do činnosti stránku venovanú prezentovaniu cieľov a zámerov projektu.

V druhom roku riešenia projektu jeho riešitelia pokračovali v plnení úloh naplánovaných pre 2. rok riešenia projektu. Medzi najdôležitejšie výsledky z tohto obdobia zaradujeme kvantitatívne a kvalitatívne spracovanie dotazníkového prieskumu realizovaného na vzorke viac než 170 respondentov z radov učiteľov základných škôl Prešovského a Košického kraja. Cieľom dotazníka bolo identifikovať skutočný stav rozvíjania záujmovej a krúžkovej činnosti na školách, zmapovať názory učiteľov na túto oblasť ich činnosti a určiť ich k tomu sa vzťahujúce profesijné kompetencie. Pozitívne hodnotíme skutočnosť, že v rámci uvedeného prieskumu bola vytvorená databáza záujemcov o spoluprácu pri riešení ďalších úloh projektu, o ktorú prejavilo záujem 73 učiteľov.

Z relevantných záverov prieskumu uvádzame:

- záujmová činnosť žiakov je na základných školách skutočne značne rozšírená,
- sprievodným znakom rozvinutia krúžkovej činnosti na školách je pomerne rozsiahla pestrosť ponuky zamerania krúžkovej činnosti,
- zameranie činnosti v jednotlivých krúžkoch je rôznorodé,
- učitelia vo významnej miere využívajú krúžkovú činnosť na podporu vzdelávacej činnosti realizovanej v rámci riadnych vyučovacích hodín,
- najčastejšie sa na našich školách realizujú krúžky zamerané na prácu s výpočtovou technikou,
- zreteľný a prirodzený pre mladší a starší školský vek je aj záujem žiakov o krúžky so športovým zameraním,
- podľa odpovedí väčšiny respondentov, vznik záujmového krúžku na škole nebol podmienený zavedením vzdelávacích poukazov,
- paradoxne respondenti pripisujú mimoriadny význam vzdelávacím poukazom, ako prostriedku pre rozvinutie záujmovej činnosti na školách,
- na vedení záujmových a krúžkových aktivít sa často podieľajú aj učitelia, resp. pedagogickí pracovníci, ktorí počas svojho štúdia nezískali potrebné kompetencie,
- takmer 50% respondentov s dĺžkou praxe do 5 rokov počas svojho štúdia a následnej pedagogickej praxe nenadobudlo príslušné kompetencie pre prácu v záujmových krúžkoch,
- vzhľadom na masové rozšírenie záujmovej činnosti na školách, možno považovať absenciu akejkoľvek špecializovanej prípravy respondentov, respektíve minimálne zastúpenie špecializovanej prípravy počas vysokoškolského štúdia za znepokojujúci poznatok,
- podľa jednej štvrtiny respondentov význam realizácie krúžkovej činnosti na školách je mimoriadne dôležitý predovšetkým v oblasti rozvíjania nadania a talentu žiakov,
- medzi najväčšie problémy, s ktorými sa naši respondenti stretávajú pri zabezpečovaní krúžkovej činnosti na školách patrí, absencia metodických príručiek, zlé materiálne

zabezpečenie krúžku, absencia odbornej literatúry, nevyhovujúce priestorové zabezpečenie činnosti krúžku,

- názory učiteľov na kvalitu dostupnej literatúry sa rôznia. Jednoznačne však prevažuje pozitívne hodnotenie kvality dostupnej literatúry,
- problém námetov pre činnosť krúžku patrí medzi menej vyskytujúce sa problémy,
- prácou pri vedení záujmových krúžkov si viac než tri štvrtiny respondentov zlepšuje svoju finančnú situáciu.

Ďalším z cieľov uvedeného prieskumu bolo vymedzenie budúceho zamerania pripravovaných metodických materiálov. Po schválení návrhov formálnej štruktúry metodických listov, riešitelia pristúpili k napĺňaniu ich obsahu. Pozitívne hodnotíme pomerne rozsiahle publikačné aktivity riešiteľov doma a v zahraničí zamerané na prezentáciu projektu, ako aj jeho čiastkových výsledkov.

V 2. roku riešenia projektu sa nám podarilo dosiahnuť tieto ciele:

- Vydanie 1. a 2. časti publikácie *Fyzika v záujmovej činnosti žiakov* [6], [7].
- Vydanie knižnej publikácie zameranej na realizáciu záujmovej činnosti na 1. stupni základnej školy vydané pod názvom: *Remeselné činnosti v mimoškolských formách práce* [10].
- Realizáciu kvantitatívnej a kvalitatívnej analýzy výsledkov realizovaného prieskumu, tieto boli následne prezentované na mnohých domácich i zahraničných vedeckých konferenciách.
- Zaradenie predmetov *Ludové tradície a remeslá, Elementárne pokusy z prírodovedy, Netradičné experimenty, Práca s talentovanou mládežou* do učebných plánov učiteľstva 1. stupňa základnej školy a učiteľstva akademických predmetov.
- Vytvorenie databázy spolupracovníkov projektu.
- Sfunkčnenie www stránky projektu.
- Rozsiahlu účasť riešiteľov projektu na domácich i zahraničných odborných konferenciách s cieľom prezentácie stavu riešenia a doterajších výsledkov projektu.
- Prípravu a realizáciu 2. workshopu.
- 2. rok realizácie výučby predmetu: Tvorba učebných pomôcok.

Počas tretieho roku riešenia projektu jeho riešitelia pokračovali v plnení úloh naplánovaných pre toto obdobie. Začiatkom roku boli všetkým učiteľom základných škôl, ktorí prejavili záujem o participáciu v rámci riešenia projektu distribuované metodické publikácie vydané počas 2. roku riešenia projektu.

Medzi významné výstupy 3. roku riešenia projektu zaradujeme:

- Vydanie elektronickej verzie 3. časti publikácie *Fyzika v záujmovej činnosti žiakov* [8].
- Vydanie knižnej publikácie - vysokoškolského skripta pre prípravu učiteľov 1. stupňa ZŠ: *Vybrané kapitoly z pracovno-technických záujmových činností* [11].
- Vydanie knižnej publikácie – monografie: *Možnosti využitia regionálne národopisného materiálu záujmovej činnosti žiakov základnej školy* [4].
- Vydanie súbornej publikácie: *Skupinové záujmové činnosti v programoch a námetoch* [9] v elektronickej forme, slúžiacej pre potreby skvalitnenia vedenia záujmových útvarov na školách a prezentáciu výsledkov riešenia projektu.
- Rozsiahle publikačné aktivity prezentujúce projekt predovšetkým na zahraničných konferenciách.
- Realizáciu medzinárodnej vedeckej konferencie. **ZÁUJMOVÁ ČINNOSŤ ŽIAKOV- stav, problémy, trendy.**

- Vydanie elektronickej verzie konferenčného zborníka.

3 Záver

Riešitelia projektu mali vďaka podpore projektu KEGA možnosť rozvinúť a realizovať svoje predstavy súvisiace s problematikou záujmovej činnosti žiakov. Počas riešenia projektu sme dosiahli rad hodnotných výstupov. Z tých najvýznamnejších možno spomenúť:

- Vydanie monografie zameranej na národopisný záujmový krúžok na základnej škole.
- Vydanie spoločnej súbornej publikácie v elektronickej verzii pod názvom: *Skupinové záujmové činnosti v programoch a námetoch* [9].
- Vydanie 1 vysokoškolského skripta zameraného na prípravu budúcich učiteľov 1. stupňa k vedeniu záujmových útvarov.
- Vydanie 5 metodických publikácií v knižnej alebo elektronickej podobe, zameraných na prácu v záujmových útvaroch.
- Vytvorenie databázy učiteľov základných škôl, participujúcich na riešení úloh projektu.
- Vytvorenie www stránky projektu.
- Zaradenie nepovinných učebných predmetov do učebných plánov štúdia učiteľstva na 1. a 2 stupni základnej školy.
- Realizáciu 3 workshopov pre učiteľov základných škôl.
- Prípravu a realizáciu medzinárodnej vedeckej konferencie na tému: ZÁUJMOVÁ ČINNOSŤ ŽIAKOV- stav, problémy, trendy.
- Prípravu a vydanie konferenčného zborníka v elektronickej podobe.
- Modernizáciu prednáškovej učebne zameranej na prípravu študentov pre prácu v záujmových útvaroch.
- Rozsiahlu prednášateľskú a publikačnú činnosť riešiteľov projektu zameranú na problematiku záujmovej činnosti žiakov na domácich a zahraničných vedeckých konferenciách v počte 48 publikačných výstupov. Za všetky možno napríklad spomenúť práce [1], [3], [12], [13].

Organizácia záujmovej krúžkovej činnosti na školách patrí medzi dôležité aktivity, ktoré umožňujú cieľavedome naplňovať, organizovať a riadiť voľno časové aktivity žiakov. V našom príspevku sme sa pokúsili prezentovať projekt KEGA č. 3/4114/06 „Rozširovanie edukačných kompetencií pedagogických pracovníkov“, zámery a ciele, ktoré sme sa počas jeho riešenia snažili naplniť, ako aj výsledky ktoré sa nám podarilo dosiahnuť.

Článok vznikol s podporou projektu KEGA č. 3/4114/06 „Rozširovanie edukačných kompetencií pedagogických pracovníkov“.

Literatúra

- 1 BURGER, V. 2008. *Education process with the use of new information Technologies*. In Sbornik naukovych prac Mižnarodnoi naukovo-praktičnoi konferencii: Informacijno-komunikacijni tehnológii navčannia. Častina 2. Umaň: Umaňskij deržavnij pedagogičnij universitet i. P. Tičini. Ukrajina. ISBN 978-966-2113-36-5. s. 3-5
- 2 CZARNECKI, P. 2008. *Dylematy etyczne współczesności*. Warszawa Difin, 2008, 267s.

- 3 ILKOVIČ, S., 2008. *Support of extra-curricular activities by using the information technology*. In Sbornik naukových prac Mižnarodnoiji naukovo-praktičnoi konferencii „Inormacijno-komunikacijni tehnológii navčania“. Častina 2. Umaň: Umaňskij deržavnij pedagogičnij universitet i.P.Tičini. ISBN 978-966-2113-36-5. s.5-6.
- 4 JURČIŠINOVÁ, N. 2008. *Možnosti využitia regionálne národopisného materiálu záujmovej činnosti žiakov základnej školy*. Grafotlač, Prešov ISBN 978-80-8068-903-2. 106 s.
- 5 KLUIBER, Z. 2004. *Tvořivost učitele a účastníci fyzikálních soutěží*. Praha ARSCI,69 s.
- 6 ŠEBEŇ, V. 2007. *Fyzika v záujmovej činnosti žiakov. Riešené úlohy Fyzikálnej olympiády kategórie E 3.kolo pre žiakov základných škôl (1968-2007). 1. časť Pohyb a sila*. KEGA 3/4114/06, Prešovská univerzita v Prešove, Prešov ISBN 978-80-8068-619-2. 87 s.
- 7 ŠEBEŇ, V. 2007. *Fyzika v záujmovej činnosti žiakov. Riešené úlohy Fyzikálnej olympiády kategórie E 3.kolo pre žiakov základných škôl (1968-2007). 2. časť Práca, energia, teplo. Mechanické vlastnosti kvapalín a plynov*. KEGA 3/4114/06, Prešovská univerzita v Prešove, Prešov ISBN 978-80-8068-690-1. 66 s.
- 8 ŠEBEŇ, V. 2008. *Fyzika v záujmovej činnosti žiakov. Riešené úlohy Fyzikálnej olympiády kategórie E 3.kolo pre žiakov základných škôl (1968-2007). 3. časť Elektrický obvod. Elektromagnetické javy. Svetelné javy*. KEGA 3/4114/06, Prešovská univerzita v Prešove. Prešov, ISBN 978-80-8068-872-1. 60 s.
- 9 ŠEBEŇ, V. et al.,2008. *Skupinové záujmové činnosti v programoch a námetoch*. Odborná knižná publikácia. Prešov, Prešov ISBN 978-80-8068-873-8.
- 10 ŠEBEŇOVÁ, I., 2008. *Remeselné činnosti v mimoškolských formách práce*. Grafotlač, Prešov. ISBN 978-80-8068-709-0. 77 s.
- 11 ŠEBEŇOVÁ,I.2008. *Vybrané kapitoly z pracovno-technických záujmových činností*. Grafotlač, Vysokoškolské skriptum, Prešov 2008. ISBN 978-808068-901-8. 62 s.
- 12 ŠTERBÁKOVÁ, K., 2008. *Information and communication technologies in the system of education in Physics*. In: Sbornik naukových prac Mižnarodnoi naukovo-praktičnoi konferencii: Informacijno-komunikacijni tehnológii navčannia. Častina 2. Umaň: Umaňskij deržavnij pedagogičnij universitet i. P. Tičini. Ukrajina. s. 7-9. ISBN 978-966-2113-36-5.
- 13 TULENKOVÁ, M., 2008. *Działalność kole zainteresowan - przestrzeń a rozwijania kluczowych kompetencji uczniów w szkole podstawowej*. Międzynarodowa konferencja Naukowa pod hasłem „Człowiek w procesie wychowania. Współczesne dylematy pedagogiki”. Lublin 2008. Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji, Lublin s.147-150. ISBN 978-83-925024-7.